

Відгук

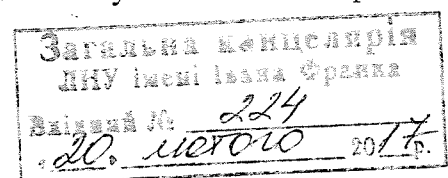
офіційного опонента доктора філологічних наук, професора Піхтовнікової Лідії Сергіївни про дисертацію Микитюк Юлії Володимирівни «Комплімент як мовленнєвий акт (на матеріалі німецькомовних драматичних творів XVIII – XX століть)», подану на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук (спеціальність 10.02.04 – германські мови)

У дисертації досліджено мовленнєвий акт КОМПЛІМЕНТ у лінгвопсихологічному, лінгвокультурному, лінгвопрагматичному та стилістичному аспектах. Досліджено також діахронічний ракурс цих аспектів, тобто суттєві зміни у проявах компліменту на протязі XVIII – XX століть. Недостатність попередніх досліджень з цієї емної теми в українських та зарубіжних студіях є очевидною.

Актуальність обраної теми дисертації та здійснених досліджень зумовлено важливою роллю компліменту у багатьох видах спілкування, у необхідності комплексного, міждисциплінарного вивчення механізмів та функцій компліменту, а також у подальшій конкретизації уявлень про мінливу природу компліменту зі змінами у суспільстві. Отже, дисертація Ю.В. Микитюк є на часі і відповідає науковим викликам на нове, ґрунтовніше бачення проблем комунікації на міждисциплінарних засадах.

Наукова новизна дисертації полягає, перш за все, у багатовимірності досліджень компліменту – як мовленнєвого акту, як мовленнєвої стратегії і тактики комунікантів, як мовленнєвого явища, що еволюціонує, як реалізацію соціально-психологічних намірів мовно-компетентних особистостей. Новим є також звернення до ілюстрацій цих досліджень на матеріалі німецькомовних драм, створених на протязі тривалого часу – двох століть.

Тема дисертації та підходи до анонсованих досліджень обґрунтовані в розділі I «Теоретико-методологічні передумови дослідження мовленнєвого акту компліменту». Детально розглянуто комунікативний феномен

КОМПЛІМЕНТ у лінгвокультурному та психолінгвістичному аспектах (хоча стосовно цього напрямку є зауваження), здійснено прагмалінгвістичний аналіз компліменту, тобто його віднесено до мовленнєвих актів (МА), відзначено його прояв з точки зору генології. Надано важливе пояснення, чому комплімент вважається мовленнєвим актом, а не мовленнєвим жанром. Поглибленню розуміння природи компліменту сприяє аналіз у п. 1.3.3 відмежування цього явища від суміжних МА (лестошів, привітань та ін.).

На наш погляд, плідним є звернення дисертантки до прагматики МА з метою збагнути більш глибоко сутність компліменту. Залучені до пояснень максими Грайса, Ліча, Серля, пропозиції ввічливості Брауна і Левінсона, хоча й не повністю узгоджені між собою, але надають основу для розуміння форми і вчасності вживання компліменту у комунікації. У методологічних засадах дослідження МА компліменту є особливо цінним залучення понять локуції, ілокуції та перлокутивного ефекту при висловленні компліменту і встановлення зв'язку цих понять з попередніми прагматичними максимами. Послідовне, хоча і не всеосяжне застосування розробленої методики у подальших розділах, безперечно є достоїнством дисертації.

У цілому, теоретико-методологічну частину дисертації, тобто розділ I, слід оцінити позитивно, а її зміст як надійну базу для подальших студій у розділах II і III.

Комплімент як мовленнєвий акт є достатньо різнобарвним і складним явищем. Не існує жорсткої регламентації під час його створення та висловлення, а вирішальною є креативність адресанта, спрямована його намірами. Попри це, у розділі II вдало описано рамкові чинники втілення цього типу МА. Дисертантка надає свою авторську дефініцію компліменту, вказує необхідні умови його реалізації, визначає його базові прагматичні функції, описує його тематично-сміслові характеристики та типи реакції на комплімент.

Окремою розробкою є аналіз мовленнєвих стратегій і тактик реалізації компліменту, які пов'язані з екстралінгвальними чинниками комунікації.

П. 2.5 за своїм змістом перетинається зі змістом п. 2.1 – тут і там йдеться про умови реалізації компліменту, втім зміст не повторюється. У п. 2.1 йдеться про необхідні (наявні) умови реалізації – присутність, мовну компетенцію та фонові знання адресата, про позиційність змісту компліменту, щирість, коректність, взаємну симпатію. Усього наведено вісім умов; на наш погляд, цей перелік можна скоротити, оскільки деякі умови тут є наслідком інших. У п. 2.5 йдеться про такі екстралінгвальні умови, як гендер, стать, статус та ін.

Окремої оцінки заслуговує п. 2.6 «Типи реалізації експліцитних та імпліцитних смислів у прямих та непрямих компліментах». У цьому підрозділі поняття прямих та непрямих компліментів пов'язано з локуцією та ілокуцією адресанта, які у дослідженому матеріалі німецькомовних драм виражаються певними типовими мовними засобами. На цьому етапі у дослідженні вперше виникає щільний зв'язок прагматики зі стилістикою і напрямком комплексного прагмастилістичного дослідження компліменту, що є значною перспективою розвитку цієї роботи. На жаль, такий змістовний розділ II завершується занадто скороченими висновками, які, зокрема, зовсім не відображають мовних засобів реалізації прямого та непрямого компліменту.

У розділі III комплімент досліджено з точки зору історичної прагмалінгвістики та діяхронічної лінгвокультурології. У першій з цих тем переважно звернено увагу на зміну конвенцій на протязі часу у висловленні компліменту, але не описано інший лінгвопрагматичний чинник еволюції – зміну його мовленнєвих стратегій і тактик. Розгорнуте дослідження цього чинника є перспективою розвитку роботи, тим більше, що підґрунтя до таких досліджень міститься у подальших підрозділах. У підрозділах 3.2 – 3.6 є змістовний матеріал і аналіз еволюції інтенцій мовця, тематики компліменту, реакцій на нього, екстралінгвальних чинників. Наочні схеми цієї еволюції дозволяють побачити напрямки змін, зокрема, їх циклічність. Між змістом цих підрозділів спостерігається досить прозора кореляція, тобто взаємне використання висновків та результатів. Відповідно до цього

імпліцитно є зрозумілою і зміна мовленнєвих стратегій у висловленні компліменту, але обмежений обсяг дисертації не дозволяє експліцитний опис. Це також є перспективою.

Як і розділ II, розділ III завершується, на жаль, занадто скороченими висновками, які не дозволяють повністю побачити багатий зміст розділу. Загальні висновки достатньо відображають здійснені у дисертації дослідження й отримані наукові результати.

Представлена дисертація безсумнівно має такі переваги: системність дослідження, наукова мова викладу, опора на сучасні лінгвістичні поняття і джерела, переконлива аргументація, вагомі висновки, що являють собою внесок у прагмалінгвістичні дослідження, стилістику мовлення, зокрема вираження людиною свого стану толерантності, у прагмастилістику художнього мовлення в цілому.

Наукова цінність і новизна роботи зумовлені насамперед вибором теми дослідження, яка не була дотепер темою спеціального наукового дослідження як в Україні, так і за кордоном, міждисциплінарним підходом до вивчення обраної проблематики, її відповідністю принципам антропоцентризму.

Разом з тим, дисертація, як і кожне нове слово в науці, містить дискусійні питання, не позбавлена деяких непринципових недоліків, що **не впливає** на загальну позитивну оцінку рецензованої роботи.

1. У п. 1.1 «Комплімент з погляду психології та психолінгвістики» ретельно розглянуто психологічні мотиви компліментів, типи їх інтенційної спрямованості, що пов'язані з їх прагматичними функціями. Таким чином, вичерпно вивчено їх психологічне та прагматичне підґрунтя – перша частина психолінгвістичного аналізу. Залишилась невизначеною друга частина – особливості реалізації інтенцій мовця у кодових системах мови. Це є мовна поведінка адресанта компліменту як мовної особистості, яка містить в собі не тільки мотиваційно-прагматичний блок, а й тезаурус (системне упорядкування її лексикону). Мовна поведінка комунікантів під час

висловлення компліменту спирається не тільки на інтенції, а й на відповідність їх тезаурусів. Залишається на перспективу повний психолінгвістичний розгляд компліменту.

2. У дисертації не завжди коректно використано термін «маркер». Маркер є експліцитне позначення смислу, а не сам смисл у його багатьох вимірах. Авторка стверджує: с. 60: маркером іронічного компліменту є відповідна ремарка автора (це коректно); с. 47: маркером щирості вважаємо смисл, який мовець закладає в комплімент. Смисл, на мою думку, не може бути маркером, він не зводиться до вербальних знаків, що позначають.

3. В останні десятиліття погляди вчених схилиються до нерозривного вивчення прагматичних та стилістичних явищ у межах прагмастилістики. Кожний мовленнєвий твір використовує певні стилістичні засоби у прагматичних цілях, кожне стилістичне застосування реалізує певну прагматичну функцію. У п. 2. 6 дисертації ретельно описано прагматику прямих і непрямих компліментів, відповідність чи невідповідність локуцій та ілокуцій під час їх висловлення, а також типові мовні засоби реалізації смислів. Ці мовні засоби цілком відносяться до стилістики і можуть бути класифіковані у її межах. Перетин лінгвопрагматики з лінгвостилістикою компліменту у цій частині дослідження є цілком очевидним, але дисертанткою не достатньо позначеним. Залишається на перспективу системне, прагмастилістичне дослідження компліменту, наочні схеми взаємної відповідності прагматичних функцій, стратегій компліменту та можливих стилістичних засобів для їх реалізації і т. і.

4. Слід погодитись з перспективами розвитку цього дисертаційного дослідження, накресленими у Загальних Висновках. Але ця перспектива, на наш погляд, значно ширша. Системні прагмастилістичні дослідження, що започатковані в дисертації, є актуальними і потребують подальших розробок. Крім того, досліджена прагмастилістична система компліменту, а також його еволюція, дозволяє перейти до вивчення самоорганізації смислів

прямих і непрямих компліментів, що потребує залучення понять і інструментарію лінгвосинергетики.

Публікації Ю.В. Микитюк та автореферат у цілому відображають положення дисертації та результати дослідження. Дисертація відповідає вимогам «Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника № 567 від 24 липня 2013» ДАК України, а її авторка, Юлія Володимирівна Микитюк, заслуговує на присудження їй наукового ступеня кандидата філологічних наук за спеціальністю 10.02.04 – «германські мови».

Доктор філологічних наук, професор,
професор кафедри німецької філології
та перекладу
Харківського національного університету
імені В.Н. Каразіна

Л. С. Піхтовнікова

Л. С. Піхтовнікова

